

Krasimir Delchev

(Bulgaria, Sofia University St. Kliment Ohridski, Faculty of Philosophy)

The Way Out

On Ecstasy through an Essential Phenomenology or On the New Book by Petar Plamenov “Ecstasy from the Text”, St. Kliment Ohridski University Press, Sofia 2023

Abstract: Petar Plamenov’s new book *Ecstasy from the Text* is a bold intellectual challenge that freely transcends the habitual boundaries of individual disciplines in order to carve out unexpected territories of meaning on which to build its argument. The study offers a hermeneutic existential and essentialist phenomenology of ecstasy, as well as a concise and thorough historical account of the concept’s evolution from antiquity to the contemporary post-postmodern context within the confines of Western European civilisation, while incorporating references to Eastern traditions, from Judeo-Hellenism and Arabic mystical poetry to Taoism, Zen and the haiku tradition.

The work displays a high level of erudition and encyclopaedic knowledge, enabling the author to draw parallels between mythology, sculpture, music, literature, culture and philosophical intentions that are significant to the overall meaning of the text.

Keywords: ecstasy, language, text, narratology, criticism, philosophy of language, delight, pleasure, aesthetics, beauty, wonder

Красимир Делчев

(България, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет)

ПЪТЯТ НАВЪН

За екстаза през една есенциална феноменология или за новата книга на Петър Пламенов „Екстаз от текста“, издадена от УИ „Св. Климент Охридски“, 2023

Каква е целта ти във философията? Да покаже на мухата пътя навън от бутилката.

*... Човекът ще остане затворен в стая с отключена врата,
която се отваря навътре и няма да излезе,
докато я бутне навън, вместо да я дръпне.*

Лудвиг Витгенщайн

Новата книга на Петър Пламенов „Екстаз от текста“ публикувана в късната есен на 2023 г., подобно на предишната негова „Тялото текст“ от 2018 година, е смело интелектуално предизвикателство както към високо образованите учени и преподаватели хуманитаристи, философи и филолози, така и към по-широката читателска публика, защото свободно прекрачва обичайните за отделните дисциплини граници, за да изтръгне неочаквани територии от значения, върху, които да построи своите разсъждения.

Книгата предлага една херменевтична екзистенциална и есенциална феноменология на екстаза, както и сбита, много задълбочена история на разбиранията за това понятие още от Античността та до пост-постмодерната реалност на XXI-ви век в очертанятия на западноевропейската цивилизация, без обаче да са напълно пренебрегнати известни

препратки към Ориента, юдео-елинизма, арабската мистическа поезия и чак до даоизма, Дзен и хайку-традицията.

Като казвам „есенциална феноменология“ визирам, че самото трансцендиране в прекрочване на границите при екстаза накъм друго „*можене да се бъде*“, се схваща от Пламенов не-Хайдигериански, в смисъла на едно иманентно „*вътре-светово-бъдене-в-света*“, захвърлени „*заедно-с-другите*“ в него, а по-скоро в смисъла на един екзистенциализъм, наподобяващ този на Карл Ясперс и неговото прословуто „*неизвестно*“, онова нещо в човека, което не се намира никъде в света, нещо непознаваемо, което може да се разпознае единствено в самата насоченост към неназовимото (определено като трансцендентно), допускащ отправяне към един „*отвъден свят*“, вечност, безкрайност и „*безсмъртие на душата*“, не задрасквайки хипотезата за „християнския Бог“ и мита за „Рая“.

Повече ми допада херменевтичната феноменология на Хайдегер, която работи в полето на крайното, историческия свят, самотата, битието-накъм-смъртта, без обещания и илюзии за безсмъртие и вечен живот. В духа на Аристотел, смятам като философ, а не теолог, поет или християнин, че отвъден живот, безсмъртие и вечност не спадат към характеристиките на собствено човешкото битие, нито пък към тези на крайните битийни форми. Изглежда „вечни“ са само т.нар. „елементарни частици“ и „квантови енергии“. Да се стремим към „безсмъртие“ е облагородяващо, ала в екзистенциален план – фалшив „проект“. Следователно не мога да гледам еднозначно и собствено на завръщането на самия Хайдегер, в късната му философия, към тези „*наративи*“. Това че Петър Пламенов обаче проследява и излага пространно тези „дискурси“ не е собствен недостатък в етико-естетически и „есенциално феноменологичен“ план. Напротив от една страна то демаскира „*наративни конструкции*“ на дълбокото мислене и интроспективните рефлексии на съзнание, а от друга то съвпада с отколе съществуващия „ентузиизиран идеал“ на всички мечтаещи хора с „горещи души и сърца“, имащи нужда от подобни съзерцания, които да обичат искрено и задушевно и, посредством които да споделят своите „въздигащи“ чувства, постигайки един общ аксиологически хоризонт на любов, истина, красота, добро, справедливост и свобода. Разбира се, тези общи ценностни топоси невинаги могат да обединяват мислители свободни от религиозни предразсъдъци.

Казаното до тук не е изложено като елемент на критика в изследователски аспект на проучването на екстаза, а единствено в подчертаването на необходимата деликатност и критическа дистанция в проблематиката и тематизирането, наложителната интерпретативна мяра, които по необходимост подобна тема изисква и следва да предпоставя в умелото и съзнателно интелектуално движение на постоянно лавиране в пограничните зони между взаимодействащите си философски и специфично религиозно-теологически концепции от една страна, а от друга на чисто етическите, естетически или теоретично-критически мотиви; постигната деликатност, която е сред безспорните постижения в това мащабно и задълбочено изследване.

Собствената си философска цел, според мен, книгата разпознава в своето последователно феноменологично есенциалното разгръщане на темата, в постъпателното и щателно проведено, историческо реконструиране и критическо излагане в плана на прекия теоретически анализ. Тъй като самата изходна философска позиция се оказва своеобразно екзистенциално мотивирана, както признава в началната глава авторът:

Не би било пресилено да признаем, че единствено сред всички същества човекът е способен да се въздига в екстаз и да надскача самия себе си. Защото не само границите ни определят, но и способността ни за тяхното преодоляване и надмозване. Истинската гаранция за свободата в нас е екстатичната ни същност. Изглежда напълно основателно усещането за тази духовно-чувствена

черта на човека като негова особено ценна и напълно уникална духовна способност, която всъщност разкрива пред нас самите неизразимо дълбоката ни същност като същества.

И така ще се опитам да изброя някои от заслужаващите внимание постижения на изследването:

На първо място характерната му изчерпателност. Четирите глави на книгата съдържат общо 65 тематични подточки, проследяващи различни аспекти от централното понятие – екстаз – стасис и екстазис; граници и брегове, типология на възможностите; екстатичното тяло; танцът, еросът, умния екстаз, болката, смърт и възкресение (навярно би могло да се подбере и относително по-неутрален термин, тъй като през него се визира в най-общ план виталистичната изпълненост и виталистичната енергия). Следващите дялове като „Изумление“ и „Ентусиазъм“ представят редица от метафизическите интенции по отношение на екстатичното движение, което от една страна е свързано със съзерцанието, а от друга страна с общото постигане на смисъл чрез спонтанността на естетическия акт. В частта „Език и екстаз“ тематичния план е променен и центъра на вниманието попада не само езика, но и езиковата игра, общата теория за играта, смисъла на естетическите игри и удовлетворението от самото естетическо удоволствие, както и собствената му специфика.

Особено любопитен момент е обсъждането и детайлизирането на термина „текстаз“, експериментално въведен от Ролан Барт, който Пламенов прави опит да разгърне контекстуално и тематично и е един от най-съществените пасажки. Според автора понятието подпомага естетическата мисъл по отношение на естетическата целесъобразност в самото словесно изкуство та, тъй като под текстаз, следва да се разбира нова:

...възможност да се създаде едно взаимно понятие за насладата от словото, която пронизва не просто неговото сътворяване – творческия акт, но преди всичко съ-творческия акт на неговото прочитане. Акцентът пада на възможността текстът да бъде обект и източник на доволстване. Текстът е пространство на наслаждението и в него важат не само всички правила на играта, но и самата игровост цели освен да предизвиква духовно освобождаване, ведрост и наслада, да изведе на преден план смислогенеративната енергия на текста, като потенция, предопределена от способността му да генерира удоволствие.

Изненадва с оригиналните си обобщения и заключението, в което аристотеловият термин ентелехия е свързан с екстатичността и изводите направени от този паралел могат да послужат за цялостно обобщение на феноменалното проявление на естетическото като свободно разгръщане на същността като израз и безгранична игра на изразителността.

Приложението съдържа две философски есета чудесни по своята критико-естетическа насоченост и риторическа динамика – „Нищетата на пародията, или за палиативната мисъл на настоящето“ и „Четене срещу зяпане – книгата на война срещу мързела, размисли по повод четенето“.

Библиографията, на която се опира изследването е впечатляваща. Прочитането на упоменатите книги, при това на няколко езика, би отнело две-три години на всеки прилежен читател, а „разбирането“ им още.

Следва да открием непременно и приносите в полето на естетиката. Естествено на преден план се откроява самото разработване на една нова и постмодерна „естетика

на екстаза“, обрисувана с философски, психологически, литературоведски, изобразително-художествени, музикално-теоретични, богословски, поетически, историко-културологични аргументи, които са напълно състоятелни и поднесени с нужната сериозност и коректност, които заслужават адмирация в скрупульозността и многоизмерността на своя обхват.

Всеки просветен читател би простил (ако добре осмисли книгата) имплицитните и красиви „християнски уклони“ и пристрастия. Достоинство на книгата е теоретичното успоредяване на редица идеи на антични автори като Платон, Плотин, Филон Александрийски, мистиците и избрани поети от гръко-римската култура. Работата демонстрира ерудиция и енциклопедизъм, които позволяват важните за общия смисъл на текста паралели между митологията, скулптурата, музиката, литературата, културата и философските интенции.

На трето място може да бъде открит невероятно красивият художествен и философски език. В Пламенов гори нещо от Ницшеанското изискване към философията не само за идейна съгъстеност, но и за стилистична прецизност и красота. Истинско удоволствие и наслада е внимателният прочит на тази книга, чиито словесни игри и алюзии доставят действителна храна за ума и чисто захласващо преживяване, при това траещо само... 480 страници. „Екстаз от текста“ е книга, изискваща четене и препрочитане.

Значим успех е и осветляването на множество теоретични проблеми от областта на „нараторологията“ – наука, посветена на изследването на техниките структурите и естетическите похвати на разказа и разказването и специфичните дискурсивни способности.

И не на последно място по важност, Петър Пламенов се очертава като един от най-добре подготвените български специалисти по история на естетиката и динамиката в развитието на нейните основни категории и нови понятия в съвременността, което доказва и настоящата книга.